

Metodika řešení šikany na vybraných SŠ

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lenka Krajčíková

Vypracovala:

Ing. Kristýna Uhrová

Brno 2016

Na této stránce bude vložen originální formulář Zadání bakalářské práce.
Vystavený, podepsaný a orazítovaný formulář Vám připraví vedoucí bakalářské
práce před jejím svázáním.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Metodika řešení šikany na vybraných SŠ** vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmetná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 18.2.2016

Chtěla bych upřímně poděkovat paní Mgr. Lence Krajčíkové, vedoucí mé bakalářské práce, za vstřícný a ochotný přístup, poskytnuté rady a odborné vedení během zpracování této práce. Dále také Mgr. et Mgr. Lucii Foltové, mé původní vedoucí.

Dále děkuji své rodině, manželovi, synovi a přátelům za trpělivost a podporu.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá šikanou ve středním stupni vzdělávání, respektive na vybraných středních školách a jejich přístupem k řešení tohoto sociálně patologického jevu.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou popsána jednotlivá stádia a druhy šikany a také dílčí kroky v jejím řešení s cílem zajistit co nejlepší ochranu jednotlivců před tímto problémem. Metodou teoretické části je studium odborných literárních zdrojů, tvorba výpisků a jejich analýza, syntéza a srovnávání.

Praktická část je založena na sledování postupů při řešení šikany na vybraných středních školách. Jejím cílem je rozpoznat způsoby a metody řešení této problematiky. Šetření bude prováděno na vybraných středních školách Jihomoravského kraje pomocí dotazníkového šetření s pedagogy. Práce poskytuje informace o způsobech řešení šikany ve středním stupni vzdělávání. Na základě zjištěných výsledků budou formulována doporučení pro praxi.

Klíčová slova

Šikana, řešení šikany, prevence, agresor, oběť, skrytá šikana

Abstract

This thesis deals with bullying in secondary school level, more precisely at selected secondary schools and their approach to solving this pathological social phenomenon.

The work is divided into theoretical and practical. The theoretical part describes the various stages and types of bullying, as well as partial steps in the solution to ensure the best possible protection of individuals against this problem. The methods used in the theoretical part are the study of professional literature sources, creation of extracts and their analysis, synthesis and comparison.

The research is based on monitoring procedures for dealing with bullying at selected secondary schools. Its aim is to identify ways and methods of solving this problem. Investigations will be conducted at selected secondary schools of the South Moravian Region via questionnaire with teachers. Work provides information on ways to address bullying in middle level education. The recommendations for practice will be formulated ground the found results.

Keywords

Bullying, dealing with bullying, prevention, aggressor, victim, concealed bullying

Obsah

1	Úvod	11
2	Cíle bakalářské práce	12
2.1	Cíle teoretické části práce	12
2.2	Cíle praktické části práce	12
3	Materiál a metodika zpracování	13
3.1	Materiál a metodika zpracování teoretické části práce.....	13
3.2	Materiál a metodika zpracování praktické části práce.....	13
4	Současný stav řešené problematiky	14
4.1	Pojem šikana	14
4.2	Šikana versus škádlení	15
4.3	Trojrozměrný pohled na šikanování	16
4.4	Pět stádií onemocnění	17
4.5	Klasifikace typů šikany.....	18
4.6	Příčiny vzniku šikany	19
4.7	Prevence před šikanou.....	20
4.8	Preventivní programy	23
4.9	Základní školské dokumenty pro oblast prevence.....	24
4.10	Řešení šikany	25
4.11	Vyšetřování a náprava šikany	28
5	Praktická část a výsledky práce	31
5.1	Cíl průzkumného šetření	31
5.1.1	Metodika zpracování a získávání dat	31
5.1.2	Charakteristika respondentů – průzkumný vzorek z dotazníku	32
5.1.3	Charakteristika škol, na kterých průzkum probíhal.....	32
5.1.4	Průzkumné otázky	33
5.2	Vyhodnocení průzkumu	33

Obsah	8
6 Diskuze	48
7 Doporučení pro pedagogickou praxi	51
8 Závěr	52
9 Seznam použité literatury	54

Seznam obrázků

Obr. 1	Odpověď na otázku č. 2	34
Obr. 2	Odpověď na otázku č. 3	35
Obr. 3	Odpověď na otázku č. 5	36
Obr. 4	Odpověď na otázku č. 6	38
Obr. 5	Odpověď na otázku č. 7	40
Obr. 6	Odpověď na otázku č. 8	41
Obr. 7	Odpověď na otázku č. 9	43
Obr. 8	Odpověď na otázku č. 10	44
Obr. 9	Odpověď na otázku č. 11	45
Obr. 10	Odpověď na otázku č. 13	46
Obr. 11	Odpověď na otázku č. 14	47

Seznam tabulek

Tab. 1	Složení respondentů	33
Tab. 2	Odpověď na otázku č. 2	34
Tab. 3	Odpověď na otázku č. 3	35
Tab. 4	Odpověď na otázku č. 5	37
Tab. 5	Odpověď na otázku č. 5	37
Tab. 6	Odpověď na otázku č. 5	38
Tab. 7	Odpověď na otázku č. 6	39
Tab. 8	Odpověď na otázku č. 7	40
Tab. 9	Odpověď na otázku č. 7	41
Tab. 10	Odpověď na otázku č. 8	42
Tab. 11	Odpověď na otázku č. 8	42
Tab. 12	Odpověď na otázku č. 9	43
Tab. 13	Odpověď na otázku č. 9	44
Tab. 14	Odpověď na otázku č. 10	45
Tab. 15	Odpověď na otázku č. 11	45
Tab. 16	Odpověď na otázku č. 13	46
Tab. 17	Odpověď na otázku č. 14	47

1 Úvod

Dnešní svět je typický zvyšující se agresivitou a násilím u mladých lidí. Jedním z jejích projevů, zejména ve školství je právě šikana. Jeví se jako velký problém. Nejedná se ovšem pouze o problém samotné oběti, nebo agresora, ale celé společnosti, proto je velmi důležité tento podstatný problém řešit. V případě, že se tento projev násilí stane lhostejným, bude toto chování postupem času bráno jako přijatelné společností, což může být pro celou společnost ničivé. Nabízí se zde otázka, zda je vina rozšiřující se šikany pouze věcí mládeže, která se neumí postavit za slabšího. Co vede slušného a správného jedince k tomu, že se přidá k šikanujícímu davu? Může za to samotný agresor, že šikanuje? Zásadní vliv na každého jedince má v první řadě jeho rodina a společnost, která jej obklopuje. Zde dochází k formování osobnosti, výchově a utváření hodnot. Významným faktorem působícím na jedince je také škola a pedagogové.

Moderní doba přináší do života každého jedince mnoho nových podnětů a hodnot. Jedná se o prvky dobrých, ale i zlých hodnot, se kterými se každý musí vyrovnat po svém a najít si svou vlastní cestu v životě. Šikana patří mezi ty špatné. Je sice pravdou, že se vyskytovala i dříve, ale jistě ne v takovém rozsahu a formách, v jakých ji spatřuje dnešní svět. V současné době je šikana považována za závažný celospolečenský problém, na který je kladen poměrně velký důraz. Proto jsou po celém světě rozpracovány projekty, které slouží k předcházení šikany, ale také k co nejčasnějšímu odhalení a šetrnému odstranění vzniklých problémů.

Nejen titulky médií, ale i stránky denního tisku a zprávy na internetových stránkách, jsou neustále zahlcovány zprávami, které nás upozorňují na výskyt šikany všech oblastech lidského života. Je to ale pouze část případů, jedná se o ty, které jsou odkryty a řešeny. Převážná většina šikany se odehrává ve skrytu, bez povšimnutí. Smutným na samotném činu je to, že tragickou hlavní roli zde hrají děti. Ať už v roli obětí, nebo dokonce v roli agresorů. Není zde vhodné položit si otázku, zda je společensky přínosné podléhat nevědomosti a nechávat šikanou pohlcovat další a další oběti? Nepřekročili jsme již v tomto směru pomyslný rubikon?

2 Cíle bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je porovnat jednotlivé metody řešení šikany na vybraných středních školách v rámci Jihomoravského kraje. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

2.1 Cíle teoretické části práce

Cílem teoretické části je prostřednictvím dostupných literárních zdrojů, shromáždit informace týkající se sociálně patologického jevu vyskytujícího se na střední škole – šikany.

2.2 Cíle praktické části práce

Praktická část je zaměřena na sledování postupů při řešení šikany na vybraných středních školách a jejich analýzu při řešení problematiky šikanování.

3 Materiál a metodika zpracování

Bakalářská práce je zaměřena na metodiku řešení šikany na vybraných středních školách. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

3.1 Materiál a metodika zpracování teoretické části práce

Teoretická část se zabývá studiem odborné literatury a na základě ní popisuje základní pojmy jakožto šikana, jednotlivé typy šikany, příčiny vzniku šikany, prevenci, způsoby řešení, vyšetřování a nápravu tohoto sociálně patologického jevu.

3.2 Materiál a metodika zpracování praktické části práce

Praktická část se pak zabývá sledováním způsobů řešení šikany na vybraných středních školách prostřednictvím zpracování informací získaných z dotazníkového šetření pedagogy. Data budou zpracována základními kvantitativními postupy.

4 Současný stav řešené problematiky

4.1 Pojem šikana

Šikana, jakožto jeden ze sociálně patologických jevů, je v posledních letech poměrně rozšířený. Není tedy zcela od věci zaobírat se touto problematikou a věnovat jí patřičnou důležitost nejen ze strany odborníků.

Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (2000), uvádí toto:

„Šikanování je chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, které se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků, třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.“

Tento metodický pokyn (2000) uvádí rovněž pojetí šikany z hlediska trestního zákona, a to následovně: *„Šikanování žáků může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů vydírání, omezování osobní svobody, útisku, ublížení na zdraví, loupeže, vzbuzení důvodné obavy, poškození cizí věci, znásilnění, kuplířství apod.“*

Kolář (2005, s. 20) vymezuje školní šikanování jako chování, jež není nahodilé a vyskytuje se několikrát za sebou v rámci chtěného ublížení spolužáka či spolužáky s využitím prvků agrese.

Říčan (1995, s. 9) uvádí první použití pojmu šikana jako takového, pražským psychiatrem Petrem Příhodou, jež s tímto sociálně patologickým jevu jako první veřejně vystoupil před listopadem 1989 a dal tak národu naději v řešení šikany. Ta se v tomto období považovala za tabu, kdy nebyla pro socialistickou armádu přípustným činitelem.

Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (2000) vymezuje šikanu komplexně: *„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou*

bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.“

Kolik je vlastně šikany mezi školními dětmi? Kolik procent dětí patří mezi postižené, kolik procent mezi agresory? Toto zamyšlení je velmi subjektivní a odvíjí se od mnoha faktorů, které každého jedince ovlivňují. Dle Říčana (1995, s. 19), je odpověď na tyto otázky těžká zejména proto, že šikana je od případu k případu různě závažná. Není to něco jako spála, kterou dítě buďto má, nebo nemá. Existuje plynulý přechod mezi nevinným škádlením a surovým posměchem, mezi hlubší legrací a vážnou brutalitou, mrazící tělo i duši. Jak vážnou šikanu máme zahrnout do statistiky, a jakou ještě ne? Když se například dvě nebo tři děti jednou nebo dvakrát do měsíce posmívají spolužákovi pro jeho obezitu nebo pro to, že koktá, ale když přitom nepadne vulgární nadávka a jde spíš o neomalenost než o promyšlené týrání, oběť si z toho většinou nic nedělá. A jestli navíc dokáže oplácet stejnou mincí, lze zde spatřit náznak šikany, který asi do statistiky nezapočítáme.

Kolář (2001, s. 20) hovoří o šikaně jako o jevu, který nás obklopuje ze všech stran a může být součástí celého života člověka. Má přívlastek nebezpečně rozbujelé sociální nemoci, která sužuje společnost. Ta způsobuje poškození zdraví jednotlivce i skupiny, ale také rodinu a společnost jako celek. Počátky šikanování zde Kolář shledává v prostředí rodiny, sourozeneckých vztazích, následuje pak školka, další stupně vzdělávání, zájmové skupiny, zaměstnání, partnerské vztahy, nemocnice a řada dalších, kdy se končí až v zařízeních pro seniory.

4.2 Šikana versus škádlení

Kde se nachází pomyslná hranice, kdy se v chování jedná pouze o škádlení a kdy už je chování definováno jako šikana je v závislosti na jednotlivých autorech různé. Dle Koláře (2011, s. 40) je škádlení součástí kamarádkých a partnerských vztahů ve smyslu projevu přátelství. Využívá se pro vytvoření dobré nálady způso-

bem popichování a zlobení a není v něm vítěz ani poražený. Záměrem je dobrá nálada a vzájemná legrace.

Interní rozdíl pojetí šikany je poměrně významný z toho hlediska, že pokud dojde v rámci kamarádského vztahu ke škádlení, výsledkem by měla být zábava pro obě zúčastněné strany. Pokud na jedné straně tento projev vůle nepřichází, spíše naopak, dojde u škádlícího k pocitu lítosti a následné omluvě druhé straně. Šikana má však postup zcela jiný. Agresor toto škádlení dělá záměrně proto, aby právě druhému ublížil a zranil. To u něj vyvolává pocit radosti. Proto také nemůže šikanovaný čekat omluvu, ale spíše další napadení, jež postupně zvyšuje na závažnosti. (Kolář, 2013)

Vágnerová (2012, s. 35) vidí rozdíl mezi šikanou a škádlením jako velmi významný, kdy rozdíl je způsoben subjektivním vnímáním, kdy naprosto stejnou větu může dítě vnímat jako legraci, ale také jako značný psychický nápor. Dítě, které je obětí šikany tento rozdíl bezpečně pozná. Při škádlení je hlavním rozdílem, že poměr sil v rámci jednotlivých stran je na stejné úrovni. Na konci není žádný vítěz ani poražený. Děti si ze sebe dělají legraci vzájemně. Pokud dá jedno z nich najevo, že mu žert vadí, druhé nepokračuje. Hlavním cílem je pobavit se, uvolnit a cítit se dobře. Naproti tomu u šikany se baví jen agresor. Má z ní legraci a pocit uspokojení z moci nad druhým, šikanovanému jedinci přináší jen ponížení a bolest.

4.3 Trojrozměrný pohled na šikanování

Kolář (2001, s. 86) rozlišuje tři základní pohledy na šikanování, které je vhodné znát a vycházet z nich při interpretaci výsledků vyšetřování šikany a následnému vhodnému vyřešení celé situace.

Šikanování jako nemocné chování se vyznačuje zejména tím, že jednotlivec, nebo skupina záměrně, někdy i opakovaně týrají a zotročují ostatní. Agrese mu slouží jako prostředek k ovlivňování jedinců. Typickým příkladem je fyzická agrese, která souvisí s používáním zbraní. Ten může využít prvky, jako facky, pohlavky, propisovačku, nebo fix jako zbraň vůči oběti a prostřednictvím nich způsobovat obtíž. Ublížování slovy a zastrašování zbraněmi, kdy je oběti vyhrožování zabitím (přehozením přes zábradlí, umlácením, apod.). Loupeže, znehodnocování věcí a manipulace s nimi, kdy si agresori přivlastňují peníze oběti.

Šikanování jako závislost, kdy hraje roli vztah agresora a oběti za účelem skrýt vlastní strach a využít strach druhého. Dochází zde k rozdělení žáků ve skupině na silné a slabé. V závislosti na tomto rozdělení pak vzniká mezi žáky obou-

stranná a překvapivě trvalá vazba. Navzájem se potřebují. Při pokročilejších stadiích šikany dochází k tomu, že z běžných hrátek a zkoušení druhého se stane závislost agresora a oběti.

Šikanování jako porucha vztahů ve skupině je problémem, kterým je zasažena celá skupina. Nejedná se tedy pouze o šikanování agresora a oběti. Vzniká v kontextu vztahů konkrétní skupiny. Šikanování je zde považováno jako závažná porucha vztahů v rámci konkrétní skupiny. V této skupině dochází k vývoji vztahů, kdy dochází k postupnému přechodu v rámci jednotlivých stadií šikany a způsobují porušení vztahů skupiny navenek a také uvnitř skupiny, které jsou žádoucí.

4.4 Pět stádií onemocnění

V souvislosti s řešením šikany se dělí vývojové stupně tohoto sociálně patologického jevu do pěti stádií, jelikož vyžadují odlišné způsoby zásahu. Díky tomu vzniklo schéma o pěti stupních, které se pro práci jeví jako velmi přínosné i přesto, že v praxi je složité rozdělit jednotlivé fáze jednoznačně z důvodu splývání a přecházení z jednoho ve druhé.

Možné dělení uvádí Kolář (2001, s. 107-115):

1. stádium – zrod ostrakismu – obecně platí utkvělá představa o tom, že ke zrodu šikanování jsou potřebné výjimečné podmínky v podobě patologického sadisty a absence kázně. Tento důvod výskytu šikany se příliš často nevyskytuje. Právě naopak, je toto stádium typické mírnými formami, zejména psychického rázu. Jedinec vyloučený z kolektivu je neoblíbený a nemá autoritu. Skupina jeho přítomnost odmítá, má k němu negativní přístup a nepreferuje jeho názory. To se může projevit jako onen zárodek pro šikanování a je zde nebezpečí vývoje směřujícího k negativním jevům.

2. stádium – fyzická agrese a přitvrzování manipulace – v této fázi může ostrakismus dojít do takové podoby, kdy dojde k stmelení skupiny v na úkor šikanovaného. Toto spojení skupiny, může vznikat i v mimoškolních podmínkách, v nichž společně žáci tráví volný čas a prohlubují se jejich vzájemné vztahy. Aby se zbavili pocitu nejistoty, jejich zábava se ubírá směrem obětního beránka v negativním slova smyslu.

3. stádium – klíčový moment – vytvoření jádra – v případě, že nedojde k útlumu útokům na oběť, které mohou mít podobu i fyzické agrese některého člena, vznikne skupina agresorů nazývaná úderné jádro. Jedná se o jednotlivce, kteří rozšiřují své jednání, spolupracují spolu a postupně dochází k šikanování nejzranitelnějšího člena. Nejdříve jsou obětí ti, co již byli vystaveni ostrakismu. Jedná se o ty jedince, kteří jsou v rámci postavení skupiny na nejnižší úrovni.

4. stádium – většina přijímá normy agresorů – jádro agresorů v tomto stadiu pokračuje ve své činnosti, pokud se ve skupině nenajde seskupení jedinců, jež působí pozitivně. Agresoři stanoví normy, jež se stanou součástí skupiny a jsou respektovány. Skupina je vystavena takovému tlaku, kterému se již nedokáže postavit mnoho jedinců. Tím je skupina změněna ve svém nitru. Rozumí se tím ovládnutí skupiny vlivem vůdců agresorů. Pedagogické působení zde ustupuje do ústraní. Tento aspekt působí na všechny členy skupiny, i na ty, kteří doposud působili jako slušní. Vlivem vůdců začínají využívat praktiky agresorů a jsou s nimi ztotožněni do takové míry, že při týrání oběti pociťují uspokojení z tohoto činu.

5. stádium – totalita neboli dokonalá šikana – převážná většina členů skupiny přijala normy stanovené agresory a řídí se podle nich. Dochází k tzv. stadiu vykořisťování, kdy šikanování má nejvyšší míru působení. Jednotlivci jsou rozděleni na skupinu otroků a otrokářů. Agresoři se zpodobňují s otrokáři, oběti pak ztotožňují s otroky. Podle tohoto rozdělení je také s jednotlivci zacházeno. Otrokáři využívají otroky ke všemu, co jim způsobuje bolest a otroci nejsou schopni se bránit. Veškeré zábrany agresorů, které doposud hrály roli, se rozpadají a agrese se zintenzivňuje v míře i četnosti.

4.5 Klasifikace typů šikany

Kolář (2001, s. 27) rozčlenil šikanování na:

- přímé a nepřímé,
- fyzické a verbální,
- aktivní a pasivní.

V případě, že dojde ke zkombinování těchto výše uvedených typů, vzniká osm druhů šikanování. Vzhledem k tomu, že se jedná o podrobnější rozpis, lze podle ní dobře stanovit rozdíly v rámci jednotlivých typů:

- „fyzické přímé aktivní – škracení, kopání, fackování,
- fyzické aktivní nepřímé – oběti jsou ničeny věci,
- fyzické pasivní přímé – agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice,
- fyzické pasivní nepřímé – agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy,
- verbální aktivní přímé – nadávání, urážení, zesměšňování,
- verbální aktivní nepřímé – rozšiřování pomluv,
- verbální pasivní přímé – neodpovídání na pozdrav, otázky,
- verbální pasivní nepřímé – spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé. “(Kolář, 2001, s. 27)

4.6 Příčiny vzniku šikany

Vaníčková (2002, s. 5), považuje za významný vliv vzniku šikany sociální prostředí. Příčiny označuje jako sociální toxiny, jedy. Vyskytují se v prostředí, ve kterém děti žijí od útlého dětství.

Lze je rozdělit dle Vaníčkové (2002, s. 6) do několika skupin:

- celospolečenské – nároky na přizpůsobení se změnám ve škole a ve společnosti, změny v rodině, nedostatek kladných vzorů v reálném životě,
- individuální predispozice dítěte – oslabení plodu v těhotenství, změny ve vývoji osobnosti dítěte,
- rodinné – příčiny jsou ve špatné výchově v rodině,
- ekologické – zhoršené životní prostředí, které má za následek špatné zvládnání stresu a zátěže,
- kulturní – přijímání negativních forem chování od dospělých, vztahy ve vrstevnických skupinách,
- životní okolnosti – problémy týkající se rodiny jako závažné onemocnění, smrt člena rodiny, rozvod rodičů, ale také problémy s vlastním vzhledem.

Při sledování vztahů v kolektivu a mezi jedinci je nutné rozpoznat, zda se jedná o šikanu nebo ne. Lze tak usuzovat z varovných signálů a emočního projevu dítěte nebo svědka, který jednání přihlížel. Podmínky a příčiny pro vznik šikany jsou všude stejné. Jedná se o to, že agresor vycítí ve svém okolí slabou oběť. Chce si ji zmanipulovat, aby sobě i ostatním dokázal, že je ve skupině nejsilnější. V některých případech se tomu děje bez povšimnutí učitelů, kteří šarvátky a šikádlení přisuzují ve škole k něčemu, co tam patří. Zapomínají ovšem, že šikana se děje téměř na všech školách.

Říčan (1995, s. 28) usuzuje, že k šikaně dochází díky více příčinám, jež některé nejsou zřejmé na první pohled. Jednou ze skrytých příčin může být tlak kolektivu, který nutí jednotlivce, aby se choval tak, jak se od něj očekává.

Podle Mazánkové (2007, s. 10), jsou příčinou šikany:

- touha po moci – přání ovládat druhého člověka,
- motiv krutosti – potěšení z pohledu na utrpení druhého,
- zvědavost – jak se chová oběť ve strachu, bolesti, ponížení, k čemu všemu se dá přinutit,
- nuda – touha po vzrušujících zážitcích, pobavení,
- sklon k agresivnímu jednání,
- nevhodný způsob výchovy.

Děti dnešního světa jsou vystaveny mnoha utrpením a násilím, která je obklopují, ať už v televizi nebo v počítačových hrách, kde je stále více viditelné násilí. Dítě pak v mnoha případech špatně rozpozná skutečnost od pouhé fikce. Ztotožní se se svým hrdinou a zdá se jim pak normální, že onen hrdina zabíjí a ničí své protivníky a má několik životů. Nedochozí zde k žádnému trestu a ponaučení. Kladný vzor hrdiny se objevuje jen v některých hrách, které většinou nejsou příliš atraktivní. Dítě pak v reálném světě má potřebu si vyzkoušet jednání a chování svého hrdiny. Jak jinak než ve škole na spolužákovi, který si to nechá líbit.

4.7 Prevence před šikanou

Základní předpoklad pro prevenci všech sociálně patologických jevů, nejen šikany, je výchova dětí a mladých k takovému životnímu stylu, který má za cíl pozitivní rozvoj sociálního chování a přijatelné formování osobnosti v rámci celé společnosti.

Bílá kniha, jakožto dokument, jež vymezuje prevenci sociálně patologických jevů, který je v souladu s Národním programem (2001, s. 1), hovoří o změnách, které by měly být provedeny v oblastech vnitřního klimatu školy, vztahů žáků a pedagogů a vytváření klíčových kompetencí pro osobní život i budoucí uplatnění mladých lidí. V rámci zkvalitňování školního prostředí dochází k doškolení pedagogů, které vede ke zvládnutí vzniklých potíží v tomto směru.

Z hlediska výchovně vzdělávacího procesu je žádoucí poskytnout také informace dětem a mládeži. (Národní..., 2001).

Výsledky provedených průzkumů z řad odborníků hovoří o tom, že na různých typech škol se odhaduje v průměru 20 % šikanovaných žáků na ZŠ a SŠ. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi citlivé téma, je mapování tohoto jevu obtížné. Z průzkumů ale vychází i fakt, že velká část školní populace je zasažena lehčí formou a počáteční fází šikanování. Její popírání a zlehčování vede pak k nevědomosti o přítomnosti šikany, ale také k nemožnosti zasáhnout v oblasti prevence nebo potlačení tohoto krutého a nelítostného světa strachu a násilí (Národní..., 2001).

Dle Nováka a Kudláčkové (2000, s. 12), by velkou obranou proti šikanování měli být právě učitelé. Svým příkladem by měli podporovat zdravé sociální klima ve třídě, dávat jasně najevo, že všichni žáci si jsou rovni. Měli by být také těmi, kdo napomáhají outsiderům zvyšovat sebevědomí. A to proto, že člověk, který si zdravě důvěřuje, není závislý na pochvale, mínění ostatních, na vnějších projevech a úspěchu či neúspěchu.

Učitelé by se měli snažit o posílení jejich pozice ve třídě. Využívat každé příležitosti, aby je povzbudili, pomohli lépe zapadnout do kolektivu. Je třeba být vnímaví k signálům, které vysílá oběť. Měl by zde být pozitivní vztah mezi pedagogem a žáky. Aby tento vztah vznikl, je vhodné, aby vychovatel uměl zaujmout, imponovat, sloužit jako pozitivní vzor – model k napodobování, identifikaci. Pokud mladého člověka vychovávající nezaujme, nebude chtít přejímat jeho hodnoty, postoje, způsoby jednání (Pávková 2008, s. 112 – 113).

Prevence šikany podle Koláře (2011, s. 262) spočívá ve vybudování systému prevence ve velkém rozsahu školských zařízení s podporou kompetentních institucí. Nehovoří zde pouze o předcházení, nýbrž o řešení šikany ve všech stupních vývoje, jež jsou popisovány výše. Toto opatření má přispívat k vytvoření systému, jež bude chránit děti a dospívající před týraním.

K těmto účelům sestavil Kolář (2011, s. 198), následující schéma prevence školních šikan:

- 1.1. *„Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.*
- 1.2. *Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případně onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.*
- 1.3. *Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, diagnostickými ústavy apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.*

- 1.4. *Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry, zejména při brutálních a kriminálních šikanách.*
- 1.5. *Pomoc a podpora MŠMT a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.*
- 1.6. *Kontrola škol ze strany České školní inspekce, MŠMT a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním*
- 1.7. *Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například nadace naše dítě a Linka bezpečí, Amnesty International v ČR, občanské sdružení Společenství proti šikaně.”*

Říčan (2010, s. 111–117) k prevenci šikany vymezuje tři úrovně – školy jako celku, tříd a jednotlivců, kdy na úrovni školy předpokládá jednotnost ze strany pedagogů. Podstatným aspektem je podpora a pomoc ostatních kolegů, ale také vedení. Nedílnou součástí je vhodné zabezpečení dozoru na chodbách a omezení přístupu žáků do nekontrolovatelných obastí, např. suterén. Doporučuje zapracovat šikanu do školního řádu nepřímo a to jak zásady solidarity, ohleduplnosti a ochranu slabých, tak i výslovný zákaz fyzického násilí, zneužívání síly k ubližování bezbranným a zákaz dalších způsobů jednání, které se pod pojmem šikana vyskytují. Neměly by chybět také sankce za porušení a způsob seznámení všech žáků a jejich rodičů.

Jednotlivá stanoviska, která lze v prevenci proti šikaně zaujmout, mají podle Říčana (2010, s. 118) následující podobu:

- Zapojení průřezových témat osobnostní a sociální výchovy do výuky takovým způsobem, aby byly co nejpřijatelnější pro žáky a pozornost nasměrovat estetické výchově s cílem naučit a respektovat úctu k druhému a všemu živému, zajištění sounáležitosti ve směru slabých a potřebných a umět použít význam upřímnosti k ostatním a sobě.
- U dětí s různými problémy zajistit individuální pozornost. Jedná se zejména o problémy sociální, osobní, zdravotní, vztahové, atd. Dobrá atmosféra v dětském kolektivu je základ, na němž lze postavit kvalitní a lehčí výuku.
- Významný prvek je prohlubování vztahu důvěry na straně rodičů a školy.
- Je žádoucí, aby škola k šikaně přistupovala jako k závažnému a reálnému problému, který se ve školním prostředí vyskytuje. Tento fakt musí být znám jak

žákům, tak také jejich rodičům. - Musí nabýt dojmu, že škola zaujala k šikaně realistický a otevřený postoj, kdy k jednotlivým případům přistupuje se vši přísností za účelem ochrany slabých před bezohledností silných a zajištění atmosféry klidu a bezpečí školní práce pro všechny. Zde škola může využít jako oporu pokyn MŠMT, který se věnuje šikaně.

- Škola by měla zajistit takové prostředí, aby bylo co nejméně příležitostí k šikaně, jež unikají pozornosti pedagogů vytvořením sítě dozorů.
- Studium Metodického pokynu MŠMT, jež je zaměřen na problematiku šikany.
- Využít školní řád jako prostředek pro podporu prevence šikany, jehož součástí je rovněž postih a náprava.
- Umožnit pedagogickým i nepedagogickým pracovníkům, využití literatury týkající se šikany a zabezpečit studium do takové míry, která odpovídá konkrétní pozici.
- Zajistit minimálně jednomu členovi pedagogického sboru kurz prevence a řešení šikany, jež je akreditovaný MŠMT.
- Být vnímavý a otevřený případným projevům chování, jež by mohly být příčinou šikany a tyto případy řešit, aby došlo ke zpozitivnění atmosféry ve školním prostředí, jež eliminuje dětskou agresivitu.
- V případě, že dojde k podezření na šikanu nebo odhalení případu, je žádoucí zajistit vyšetření a uplatnění sankcí a výchovných postupů, které jsou zaměřeny na obnovu normálních vztahů dané skupiny. Pomoc a podpora by měla být poskytnuta dlouhodobě jak obětem, tak i agresorům. V případě potřeby pak zvážit možnost přizvání odborníků. (Říčan, 2010, s. 121-130)

4.8 Preventivní programy

Existence minimálních preventivních programů je velice přínosná. Způsobila v rámci aktivit škol a školských zařízení významný prvek, avšak stupeň realizace je v rámci jednotlivých škol různý. Do budoucna je potřeba využívat nová školení, jež slouží jako doškolení především školním metodikům prevence. (Metodický..., 2007, s. 3)

4.9 Základní školské dokumenty pro oblast prevence

Jedná se o dokumenty, jež jsou v souladu s Národní strategií protidrogové politiky, Akčním plánem Evropské unie boje proti drogám a Strategií prevence kriminality. Dle Metodického pokynu MŠMT (Metodický..., 2007, s. 4), k nim patří:

- *„Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*
- *Koncepce prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT*
- *Minimální preventivní program „Škola bez drog“*
- *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*
- *Národní osnovy pro vzdělávání metodiků primární prevence škol a školských zařízení*
- *Pedagogové proti drogám - Program preventivních aktivit uplatňovaných ve školách a školských zařízeních.*

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů (dále jen „žák“) ve školách a školských zařízeních, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání - školský zákon, který:

- *vymezuje terminologii a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu,*
- *popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a úlohu pedagogického pracovníka,*
- *definuje Minimální preventivní program,*
- *doporučuje postupy škol a školských zařízení (dále jen „školy“) při výskytu vybraných rizikových forem chování dětí a mládeže.*

Účast na vytváření a realizaci Minimálního preventivního programu mají všichni pedagogičtí pracovníci v rámci konkrétní školy. Školní metodik prevence pak zajistí sladění a následnou kontrolu, jež spadají do jeho běžných činností. Ve spolupráci metodika prevence PPP a školního metodika prevence pak dochází k jeho tvorbě a vyhodnocování.

4.10 Řešení šikany

Jedná se o velmi komplikovaný a dlouhodobý proces. Může se stát, že ze školy, kde šikana probíhá, oběť šikanování odchází. Není to ovšem schůdné řešení, i když v očích oběti se jeví jako správné. Pro společnost se spíše jedná o signál, že došlo k porážce práva. Tento jev lze popsat jako možnost v případě, že došlo k vyčerpání všech možností, se kterými se rodiče snaží zabránit opakovanému ubližování dítěti. Tento přechod pak může být velmi obtížný nejen pro dítě, ale také pro samotné rodiče. (Bajerová, 2011, s. 36).

Rodiče jsou často bezmocní a ukřivděni, ale psychické zdraví dítěte je přednější před vším, tedy i před vlastní potřebou bojovat dál proti příkoří. Šikana způsobuje poškození nejen oběti, ale i agresoru a samotného kolektivu, ve kterém k šikaně docházelo. Je tedy důležité řešení šikany v obou rovinách – škola i rodina. Je potřeba práce nejen s žáky, ale i s jejich rodiči.

Řešení šikany lze dělit do tří fází: vyšetření, pedagogické zvládnutí a prevence. Pedagogické zvládnutí se jeví jako významná fáze, jelikož na něm závisí i vyšetřování a následná prevence. I přesto, že často jsou projevy viditelné, pedagogové šikanu neřeší. Jedním z důvodů může být to, že vůči oběti mají rovněž antipatie, nebo nemají zájem o mediální zviditelnění. Aby došlo k zvládnutí tohoto problému ze strany učitele, měl by být všímavý a případný nesouhlas jednání agresorů dát najevo. A to nejen zainteresovaným osobám, ale rovněž jejich rodičům. Ti mohou v rámci toho problému zaujmout pozitivní postavení a být přínosným subjektem při řešení, či naopak, kdy se dítěte zastávají a komunikace se školou zde vážne. Velkým problémem dle Lovasové (2006, s. 17), zůstávají rodiny, v nichž je funkce narušená, nebo žádná. Je zde příčina pro vznik patologického chování dítěte. Odstraněním těchto problémů se nabízí rodinná terapie. V mnoha případech ovšem přesvědčení členů těchto rodin je zcela nemožné.

Lovasová (2006, s. 17) v případě nespolupracujících rodičů uvádí, že by mělo dojít k snaze působení samotného pedagoga na agresora, a to prostřednictvím pozitivních možností, v nichž lze uplatnit silové ambice, jako např. sport. Také lze agresora vystavovat takovým situacím, ve kterých bude středem obdivu a uznání ostatních žáků i pedagogů, aby došlo k zastavení vynucování si pozornosti násilím, aj. Učitel by měl žáka vést k empatii a v případě jakéhokoli projevu nápravy, využít pochvaly jako motivujícího prostředku.

Kolář (2011, s. 170) uvádí podrobnější postup proti šikanování rozdělením do čtyř skupin: obyčejná počáteční šikana, obyčejná pokročilá šikana, počáteční šikana s neobvyklou formou a pokročilá šikana s neobvyklou formou. Pro výběr správ-

ného postupu je zapotřebí dobrý odhad závažnosti šikanování, jelikož nelze využít univerzální metodu. Je ovšem vhodné využít poznatky z počátečních rozhovorů, převážně informátorů a obětí. V některých případech je vhodné použití poznatků svědků a dalších členů skupiny. (Kolář, 2011, s. 175)

Postupy vyšetřování dle jednotlivých skupin dle Koláře, 2011, s. 180-190, jsou následující:

A. Řešení obyčejné počáteční šikany

Tato skupina se zabývá jednotlivými kroky, které mají za cíl stanovit nebezpečnost šikany v rámci kolektivu a vymezení forem, jež jsou při šikanování využívány. Dále pak provedení rozhovorů s informátory a oběťmi, jež napomáhá k dosažení informací o vnější situaci.

Důležitý krok je také hledání svědků, jejichž výpověď bude pravdivá a napomůže vytvořit souhrn informací v jeden celek. Jedná se o takové jedince, jež jsou s obětí v příznivém vztahu. Jedná se o poměrně obtížnou část.

Podstatným krokem je ochrana oběti, která vyplývá ze stupně ohrožení oběti. Čím vyšší hrozí ohrožení, tím více by samozřejmě měla být chráněna. Krok předběžná diagnóza a volba ze 2 typů rozhovoru zahrnuje rozhovor s oběťmi a agresory. Je zapotřebí zvolit vhodnou taktiku a opatrnost tazatele. V této fázi by mělo dojít k vzájemnému usmíření obou stran, které spočívá ve změně vztahů agresora a oběti. Naproti tomu druhý rozhovor směřující pouze na agresory má za cíl zcela eliminovat jejich působení a docílit ochrany oběti. Vyžaduje vhodnou připravenost a zajištění nevědomí agresora o tom, že se šikanování vyšetřuje. Moment překvapení pak při jeho výsledku ve většině případů zajistí doznání se k tomuto jednání.

Metoda předběžné diagnózy spočívá v takovém provedení výsledku žáků, aby nedošlo k odhalení vyšetřování a následné přípravy agresorů na tyto kroky. Tyto postupy zcela vylučují společný výsledek agresora a oběti.

Metoda vnějšího nátlaku jakožto vhodný postup v tomto případě spočívá v „zatlačení“ na žáka, jež vyjde s pravdou ven. Pokud se tento postup jeví jako nedostatečný, využívá se přítomnost rodičů agresora, nebo v nejhorších případech komisionální pohovor.

Práce s třídou, která byla šikanou postižena, je pak dlouhodobějšího charakteru, jelikož se jedná o narušení skupiny, které je zapotřebí odstranit a zajistit opět pozitivní klima. V tomto případě lze využít pomoci odborníků z řad pedagogicko psychologické poradny, či školního psychologa. Důležitým aspektem je komunikace v

této skupině na toto téma a prostřednictvím těchto aspektů zajistit úplnou eliminaci vzniklých problémů v oblasti šikany.

B. Obyčejná pokročilá šikana (pro 4. a 5. stádium)

Tento stupeň šikany vychází z předchozího, kdy rozdíl se jeví ve vyhledání nejslabšího místa. Jedná se o nalezení nejslabšího článku řetězu a takové žáky, jež nedopustili, aby byli sami včleněni do procesu šikanování.

Další postup je individuální rozhovor s nespolupracujícími svědky. Jeho cílem je odhalení křivých výpovědí v rámci provedených rozhovorů.

Ochrana oběti odráží váhu celé situace, kdy je zapotřebí ochrana oběti hned v počátcích. V případě šikanování se často stává, že oběť onemocní prostřednictvím vzniklého nátlaku, což způsobí její absenci v kolektivu.

Předběžná diagnóza a volba rozhovoru jako další fáze se týká rozhovoru pouze s agresory a zabývá se jejich vzájemným střetem.

C. Počáteční šikana s neobvyklou formou

Spočívá v nepatrných odchylkách od prvního postupu, ne však podstatnou změnu. Je ovšem žádoucí ji udělat. Vyžaduje to zkušenost, proto je zapotřebí, aby i počáteční šikanování řešil odborník na tuto problematiku.

D. Pokročilá šikana s neobvyklou formou

Jedná se o formu, která vyžaduje již v té nejpočátečnější fázi pomoc odborníka. Do tohoto směru spadají extrémní fyzické a sexuální brutality. Jedná se o stav, kdy dochází ke stavu bezmocnosti nejen na úrovni školy, ale i policie.

Základní krizový scénář pro výbuch skupinového násilí dle Koláře, 2011, s. 216

A. „První (alarmující) kroky pomoci

1. Zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany
2. Bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. Zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy
4. Zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi
5. Pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře)

6. *Oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům*

C. Vyšetřování

7. *Rozhovor s obětí a informátory*

8. *Nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků*

9. *Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky*

10. *Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory*

D. Léčba

11. *Metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.*

4.11 Vyšetřování a náprava šikany

Vyšetřování šikany se provádí v tom případě, že dochází k vysílání přímo alarmujících signálů a také signálů nepřímo varujících. Jedná se o aspekty, jež není žádoucí brát na lehkou váhu, ale v každém případě a vždy odborně zjistit šetřením stav dané problematiky. U přímých signálů je logické vycházet z viditelných projevů, jež jsou nejvíce nápadné. U násilných projevů je potřeba zhodnotit, zda se jedná o projevy, jež obsahují znaky šikanování, jako je např. nepoměr sil. Kolář (1997, s. 89), rozděluje odhad závažnosti na dva stupně:

- Počáteční onemocnění, tedy první, druhý a třetí stupeň vývojové destrukce, kdy normy, hodnoty a postoje vůči šikanování ve skupině nejsou přijaty většinou. Tento časově nenáročný typ je označován jako „strategie první pomoci“. Je to strategie jež se zaměřuje na jednotlivé specifické šetření a vyšetřování vybraných žáků.
- Pokročilé onemocnění, tedy čtvrtý a pátý stupeň šikanování, kdy normy, hodnoty a postoje vůči šikanování byly přijaty většinou, či dokonce všemi nebo téměř všemi členy skupiny, je strategie „vnitřní a globální“ a spočívá v odhadu vnitřního vývoje jedince, jeho vztahu k šikanování, sociometrické šetření celé skupiny, apod. Využívá se u šetření pokročilejších stadií šikan a podmínou využití jsou vysoce odborné a psychologicky „tvrdší“ postupy, neboť odpor způsobený strachem z odhalení je velký.

Vzhledem k tomu, že všichni podávají křivé a nepravdivé výpovědi, je nutné využití kriminalistických metod výslechu a speciální diagnostické metody, jež jsou zaměřeny na vztahy a postoje žáků a ověření pravdivosti výpovědí.

Dle Koláře (1997, s. 94), je vyšetřování strategie, jež má původ v realitě, kdy učňovské šikany byly totožné s šikanou vojenského prostředí. V tomto případě bylo zjištění a průnik do konkrétního děje nelehký cíl. Počátek vyšetřování zde nemohou vycházet od podezřelých. Tento postup by mohl mít negativní dopad na oběť, ale také na ztracení dosavadních důkazů.

Z hlediska praxe se využívají dvě strategie, a to dle úrovně cílů a rozsahu vyšetřování. Mají společný cíl, který spočívá v ochraně informátora před agresory, kteří se bojí prozrazení šikany.

Kolář (1997, s. 94), rozděluje strategie následovně:

A. „Vzhledem k úrovni cílů

- *strategie zmapování symptomů, vnějšího obrazu – jevové stránky,*
- *strategie postižení vnitřního vývoje – konstelace postojů k šikanování.*

B. Podle rozsahu vyšetřování

- *strategie globální (speciální sociometrické šetření celé skupiny, vyšetřování všech žáků).“*

Vzhledem k tomu, aby bylo zajištěno pochopení celé strategie a dosažení nalezených jednotlivých souvislostí, definuje Kolář (1997, s. 96), následující kroky:

1. Rozhovor s informátory a oběťmi – zde dochází k výslechu informátorů a obětí o vnějším obrazu šikanování. Jestliže je první rozhovor s informátorem, další osoba podléhající rozhovoru je oběť.
2. Nalezení vhodných svědků – s pomocí informátorů a obětí dojde k významnému kroku, kdy dojde k určení žáků, jež budou podávat vstřícné a pravdivé výpovědi.
3. Individuálně případně i konfrontační rozhovory se svědky – dostačující je rozhovor s jednotlivými žáky. Pokud se objeví komplikace, lze realizovat doplňující rozhovory. Podstatná chyba je konfrontace obětí a agresorů. Ta se objevuje v případě soudního procesu s mladistvými pachateli. Vzhledem k těžkostem, jež zde pro oběť vyvstávají, se často stává, že svou výpověď odvolává.
4. Zajištění ochrany obětí – nejedná se o pevně stanovený bod. V některých případech vyplývá z případu ohrožení ihned a je žádoucí okamžitá ochrana. To se

stává tehdy, když informátor prozradí informace o připravovaném aktu směřujícím ze strany agresorů na oběť. Tomuto lze předejít informací oběti a eliminací celé situace. V počátcích šikanování ve většině případů není potřeba mimořádných bezpečnostních opatření. Nezbytností je ovšem zajistit funkční pojistku bezpečnosti, kdy se oběť nesmí nechat svému osudu.

5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi – základem tohoto kroku je důkladná příprava. Při setkání s agresory je nutné je bezprostředně zastavit a zajistit tím ochranu obětí. (Bendl, 2003, s. 61.).

5 Praktická část a výsledky práce

5.1 Cíl průzkumného šetření

Empirická část bakalářské práce je zaměřena na zjištění, jakými vybrané střední školy řeší problematiku šikany. Jedná se o tři střední školy v rámci Jihomoravského kraje. Vzhledem k tomu, že téma pojednává o poměrně citlivých údajích, vybrané střední školy v rámci průzkumu zůstanou v anonymitě.

5.1.1 Metodika zpracování a získávání dat

Pro zajištění potřebných informací byly využity metody kvantitativního průzkumu, a to dotazníkové šetření u pedagogů.

Dotazník byl mimo jiné sestaven integrací dotazníkových šetření využitých již v minulosti v rámci této problematiky a doplněním o další potřebné otázky. (Schramková, 2008, Káňová 2013). Dotazník je přílohou této práce, kdy je u každé otázky vedena citace jejího zdroje, kdežto tato podoba dotazníku je pouze pro účely práce. Dotazník respondentům byl předložen bez použití těchto citací.

Dotazník se skládal ze 17 položek, z nichž jedna položka byla otevřená, zbylé položky jako uzavřené. V 8 případech si respondenti mohli vybrat z odpovědí ano/ne, jedna položka byla otevřená a ostatní položky skýtaly více možností odpovědi.

Úvodní otázky dotazníku se týkají problematiky šikany obecně, jedná se o informativní otázky, ve kterých se potvrdí znalost problematiky u respondentů. Následující otázky vypovídají o postoji samotných respondentů v rámci řešení problematiky šikany. Závěrečné otázky již zahrnují pouze demografické údaje, které doplní celý průzkum. Celé znění dotazníku je přílohou této práce.

Administrace dotazníků probíhala na dvou školách osobně, na jedné škole pak prostřednictvím jiné osoby, kdy byl jeden z pedagogů z celého sboru instruován o účelu a způsobu vyplňování. Šetření bylo provedeno v měsících lednu a únoru roku 2016.

Na tři střední školy bylo rozdáno celkem 67 dotazníků.

5.1.2 Charakteristika respondentů – průzkumný vzorek z dotazníku

Z celkového počtu 67 rozdaných dotazníků, jich bylo vráceno zpět 51 vyplněných. Z tohoto počtu se pak jednalo o 16 mužů a 35 žen. Ze střední odborné školy a odborného učiliště odpovědělo 19 respondentů, ze střední průmyslové školy, obchodní akademie a středního odborného učiliště bylo vráceno 17 vyplněných dotazníků, z integrované střední školy pak 15 vyplněných dotazníků.

Z hlediska rozdělení dle délky praxe pedagogů, bylo pedagogů s délkou praxe do 5 let celkem 11, pedagogů vyučujících 5 – 10 let, 18 a pedagogů s praxí delší než 10 let, odpovídalo celkem 22 pedagogů.

5.1.3 Charakteristika škol, na kterých průzkum probíhal

Průzkum pro metody řešení šikany na středních školách byl uskutečněn na třech středních školách v rámci Jihomoravského kraje. Jednotlivé názvy skýtají následující školy:

1. střední odborná škola a střední odborné učiliště

Jedná se o školu, která se nachází ve městě s celkovým počtem obyvatel cca 3600. Tato škola je specifická tím, že se zde nachází jedna střední odborná škola, ale sloučením přiřazené i střední odborné učiliště. Škola navštěvuje asi 650 žáků a nabízí 2 maturitní a 2 učební obory.

2. střední průmyslová škola, obchodní akademie a střední odborné učiliště

Tato škola se nachází v městě s celkovým počtem cca 25 tisíc obyvatel. Vzhledem k tomu, že se jedná o sloučenou školu, zaměření je na část obchodní akademie. Jedná se o školu, jejíž kapacita je asi 500 žáků a nabídka oborů jsou 2 maturitní obory.

3. integrovaná střední škola

Integrovaná střední škola se nachází v městě s celkovým počtem obyvatel cca 24 tisíc. Jedná se o školu, která nabízí 5 učebních oborů a 2 maturitní obory. Počet žáků se zde pohybuje okolo 500 žáků.

Tab. 1 Složení respondentů

	Struktura respondentů dle jednotlivých škol						Celkem
	Add 1.		Add 2.		Add 3.		
Délka praxe	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
0 – 5 let	0	3	1	3	1	3	11
5 – 10 let	2	8	1	4	1	2	18
10 let a více	4	2	3	5	3	5	22
Celkem	6	13	5	12	5	10	51

5.1.4 Průzkumné otázky

V rámci prováděného průzkumu, byly stanoveny tři průzkumné otázky, které pomohou k jasnějšímu vyhodnocení celého průzkumu a utvoření závěru v rámci zkoumané problematiky.

1. Je šikana jev, který se běžně vyskytuje na středních školách?
2. Vědí středoškolští pedagogové, kteří neprošli školením týkajícím se šikany, jakým způsobem postupovat při výskytu tohoto sociálně patologického jevu?
3. Je rozdíl mezi řešením šikany u pedagogů s praxí nad 5 let a pedagogů s kratší praxí?

5.2 Vyhodnocení průzkumu

Pro jasnější interpretaci a vyhodnocení výsledků byly některé otázky doplněny grafickým nebo tabulkovým zobrazením odpovědí.

Otázka č. 1: Problematika šikany je mi známá (vím, co to je, znám pojmy s ní spjaté)

Na první otázku týkající se znalosti tohoto sociálně patologického jevu, odpovědělo všech 51 respondentů odpovědí ANO, tedy celých 100 % respondentů. Z tohoto faktu je zřejmé, že šikana již není neznámý pojem.

Otázka č. 2: **Řešil jste za poslední rok své pedagogické praxe šikanu? (Pokud ano, kolikrát?)**

Obr. 1 Odpověď na otázku č. 2

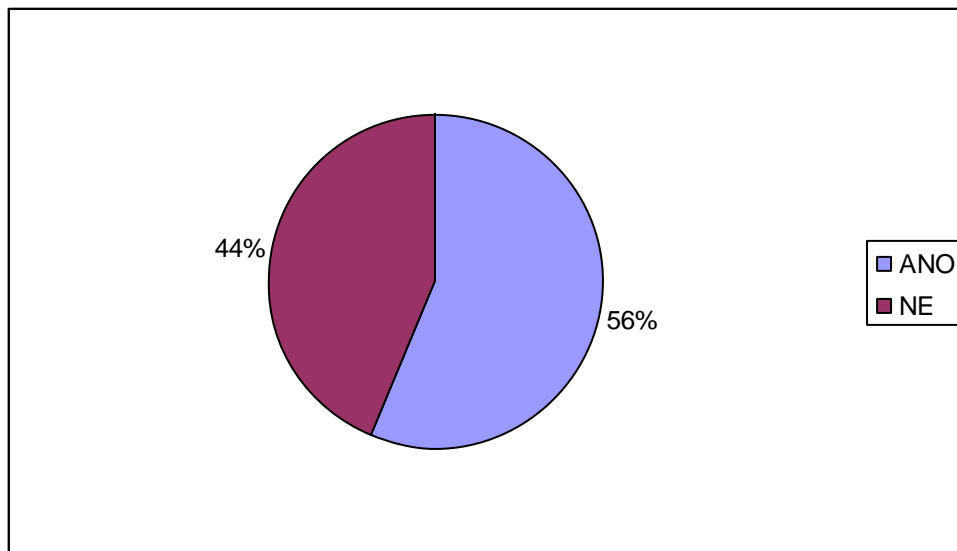
Jak znázorňuje graf č. 1, většina respondentů za poslední rok své pedagogické praxe šikanu neřešila, objevuje se zde i menšina, která problém řešila. Proto je důležité se tímto problémem zabývat a nebrat jej na lehkou váhu.

Tab. 2 Odpověď na otázku č. 2

		Délka pedagogické praxe		
		0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
ANO	Jednou	27%	56%	23%
	Třikrát	9%	6%	0%
	Vícekrát	0%	0%	14%
NE		64%	39%	64%
Celkem		100%	100%	100%

Tabulka č. 2 ukazuje, že šikana je jev, kterého si kromě zkušených pedagogů, všichni mají i začínající učitelé. Její četnost je z hlediska věku pedagogů naopak největší u pedagogů, kteří mají průměrnou délku pedagogické praxe.

Otázka č. 3: **Absolvoval/a jste během pedagogické praxe školení, kurzy, nebo semináře týkající se šikany?**

Obr. 2 Odpověď na otázku č. 3

Větší polovina pedagogů se v rámci problematiky šikanování vzdělává, což je podstatným faktorem při řešení a také odhalování dalších případných případů šikanování.

Tab. 3 Odpověď na otázku č. 3

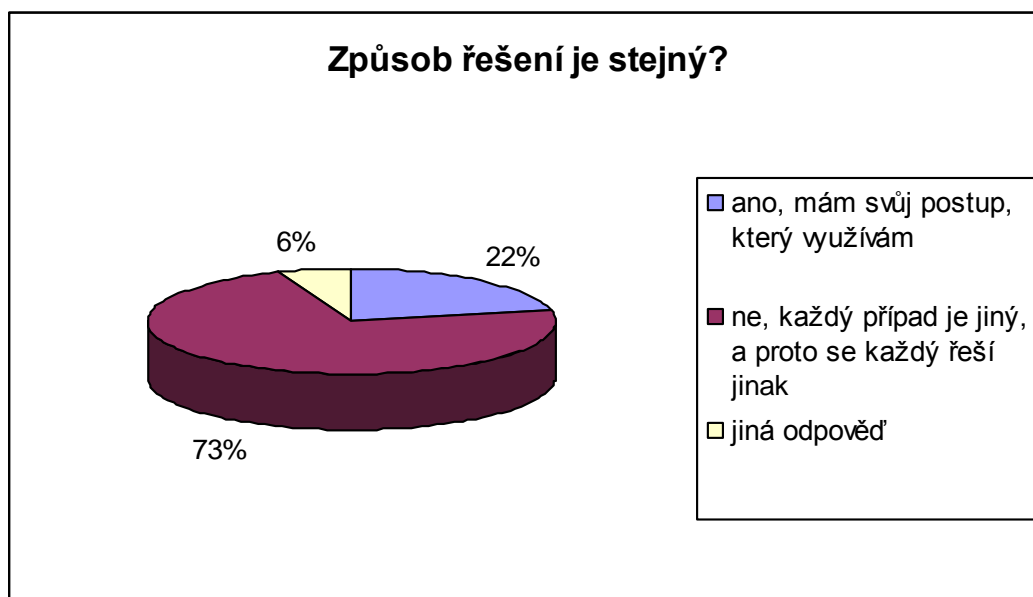
Délka pedagogické praxe	ANO	NE
0 - 5 let	72%	28%
5 - 10 let	64%	36%
10 a více let	42%	58%

Z průzkumu je zřejmé, což ukazuje tabulka č. 3, že začínající pedagogové se v rámci této problematiky školí. Převážná většina sledované střední skupiny se z větší části účastní školení. Profesně starší pedagogové již školení dle průzkumu tak příliš nevyhledávají.

Otázka č. 4: **Má Vaše škola zřízenou např. schránku důvěry, nebo jiné místo, kde mohou studenti anonymně informovat pedagogy o problému šikany?**

Všechny tři školy na nichž, byl prováděn průzkum, mají takové místo, kde mohou být pedagogové anonymně informováni o problémech šikany. Dokládá to fakt, že všech 51, tedy 100 % respondentů odpovědělo na tuto otázku ANO.

Otázka č. 5: **Existuje určitý zaručený postup, který lze využít při řešení šikany?**

Obr. 3 Odpověď na otázku č. 5

Tab. 4 Odpověď na otázku č. 5

	Délka pedagogické praxe		
	0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
Ano, mám svůj postup, který využívám	36%	27%	10%
Ne, každý případ je jiný, A proto se každý řeší jinak	64%	73%	77%
Jiná odpověď	0%	0%	13%
Celkem	100%	100%	100%

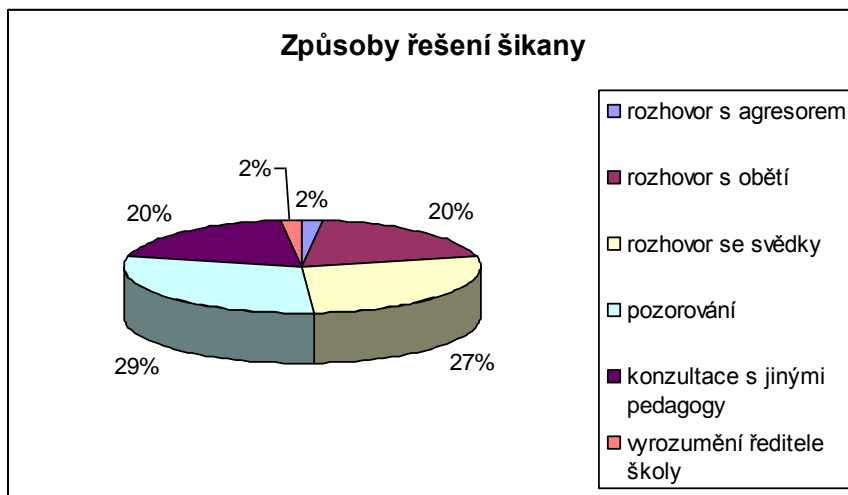
Způsob řešení šikany ve většině případů respondenti hodnotí jako různorodý. Jiná odpověď, kterou zvolilo 13 % zkušených pedagogů uváděla, že jsou jisté způsoby, které se aplikují na většině případů, ale nelze říct, že jsou zcela stejné. (Tab. 4)

Tab. 5 Odpověď na otázku č. 5

	Pedagogové, kteří školení	
	Absolvují	Neabsolvují
Ano, mám svůj postup, který využívám	10%	36%
Ne, každý případ je jiný, a proto se každý řeší jinak	79%	64%
Jiná odpověď	10%	0%
Celkem	100%	100%

Školení i neškolení pedagogové se shodují na faktu, že postupy při řešení případů šikany, jsou různorodé. (Tab. 5)

Otázka č. 6: Které z uvedených postupů při řešení šikany využíváte? (můžete zvolit i více odpovědí)

Obr. 4 Odpověď na otázku č. 6

Z grafu č. 4 vyplývá, že nejvíce využívané postupy jsou pozorování a rozhovory se svědky. Následuje pak rozhovor obětí a konzultace s jinými pedagogy.

Tab. 6 Odpověď na otázku č. 5

	Délka pedagogické praxe		
	0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
Rozhovor s agresorem	9%	0%	0%
Rozhovor s obětí	0%	22%	27%
Rozhovor se svědky	18%	28%	32%
Pozorování	18%	33%	32%
Konzultace s jinými pedagogy	45%	17%	9%
Vyrozumění ředitele školy	9%	0%	0%
Jiná možnost	0%	0%	0%
Celkem	100%	100%	100%

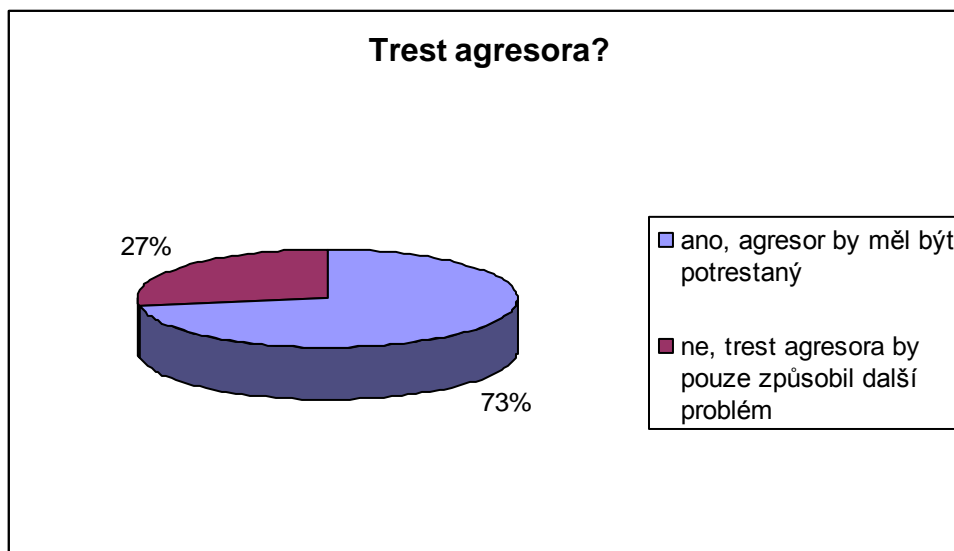
Pedagogové začátečníci při řešení využívají radu svých kolegů, kdy rádi čerpají z rad zkušenějších kolegů. Zkušenější pedagogové pak nejvíce využívají pozorování jako způsob řešení. (Tab. 6)

Tab. 7 Odpověď na otázku č. 6

	Pedagogové, kteří školení	
	Absolvují	Neabsolvují
Rozhovor s agresorem	0%	5%
Rozhovor s obětí	10%	32%
Rozhovor se svědky	38%	14%
Pozorování	34%	23%
Konzultace s jinými pedagogy	17%	23%
Vyrozumění ředitele školy	0%	5%
Jiná možnost	0%	0%
Celkem	100%	100%

Za povšimnutí stojí fakt, že pedagogové, kteří neabsolvují školení konzultují řešení šikany s kolegy. (Tab. 7)

Otázka č. 7: **Domníváte se, že by po vyřešení problému šikany mělo dojít k uložení postihu agresora?**

Obr. 5 Odpověď na otázku č. 7

Tab. 8 Odpověď na otázku č. 7

	Délka pedagogické praxe		
	0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
Ano, agresor by měl být potrestaný	55%	67%	86%
Ne, trest agresora by pouze způsobil další problém	45%	33%	14%
Jiná odpověď	0 %	0 %	0 %
Celkem	100%	100%	100%

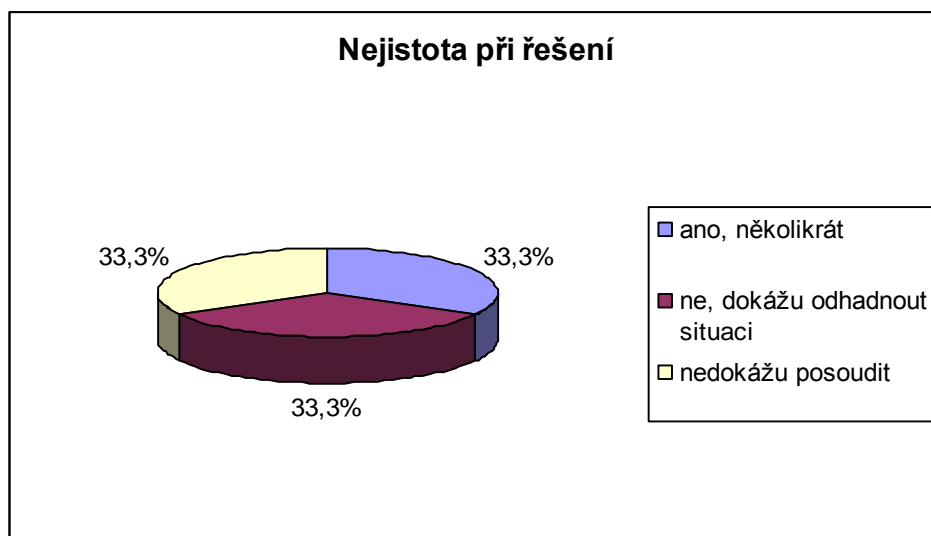
Trest agresora schvalují zkušenější pedagogové. Začátečníci nemají na tuto otázku zcela vyhraněný názor. (Tab. 8)

Tab. 9 Odpověď na otázku č. 7

	Pedagogové, kteří školení	
	Absolvují	Neabsolvují
Ano, agresor by měl být potrestaný	72%	73%
Ne, trest agresora by pouze způsobil další problém	28%	27%
Jiná odpověď	0%	0%
Celkem	100%	100%

Bez ohledu na absolvovaná školení jsou všichni pedagogové za trest pro agresory. (Tab. 9)

Otázka č. 8: **Stalo se Vám že jste si při řešení problému šikanování nebyl jistý/á, zda se jedná pouze o šarvátku, nebo už jde o šikanu?**

Obr. 6 Odpověď na otázku č. 8

Vyrovnané odpovědi této otázky mohou poukazovat na nejistotu pedagogů při rozhodování, ale také na neochotu přiznat, zda je pedagog schopen situaci rozpoznat, či nikoliv. (Tab. 10)

Tab. 10 Odpověď na otázku č. 8

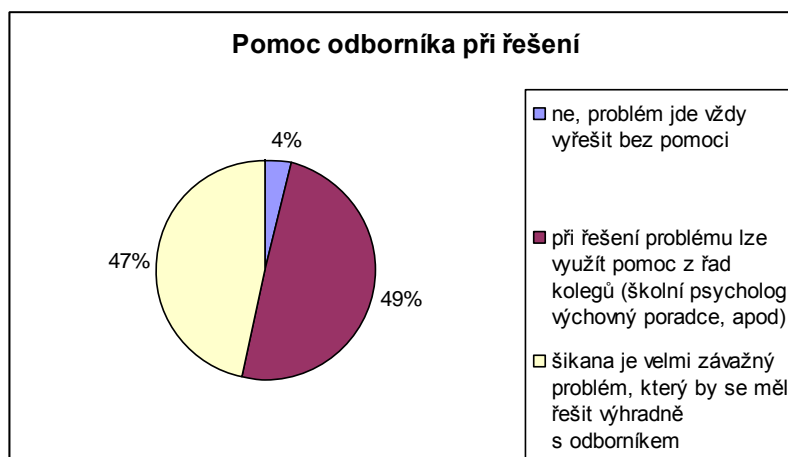
	Délka pedagogické praxe		
	0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
Ano, několikrát	36%	33%	32%
Ne, dokážu odhadnout situaci	27%	33%	36%
Nedokážu posoudit	36%	33%	32%
Celkem	100%	100%	100%

Tab. 11 Odpověď na otázku č. 8

	Pedagogové, kteří školení	
	Absolvují	Neabsolvují
Ano, několikrát	19%	52%
Ne, dokážu odhadnout situaci	46%	19%
Nedokážu posoudit	35%	30%
Celkem	100%	100%

Pedagogové, jež neabsolvují školení si v tomto směru moc nevěří a více jak polovina dotazovaných neškolených respondentů se přiznala, že již tento problém v minulosti měla. (Tab. 11)

Otázka č. 9: **Myslíte si, že je v některých případech potřeba při řešení problému šikany využít pomoci odborníka (pedagogicko psychologická poradna, policie, preventista, sociální pracovník, apod.)?**

Obr. 7 Odpověď na otázku č. 9

Vzhledem k závažnosti řešení šikanování je chvályhodné, že pouze nepatrná část respondentů chce problém řešit samostatně. Tato domněnka se vyskytuje zejména u začínajících neškolených pedagogů, jak ukazují tabulky č. 12 a 13.

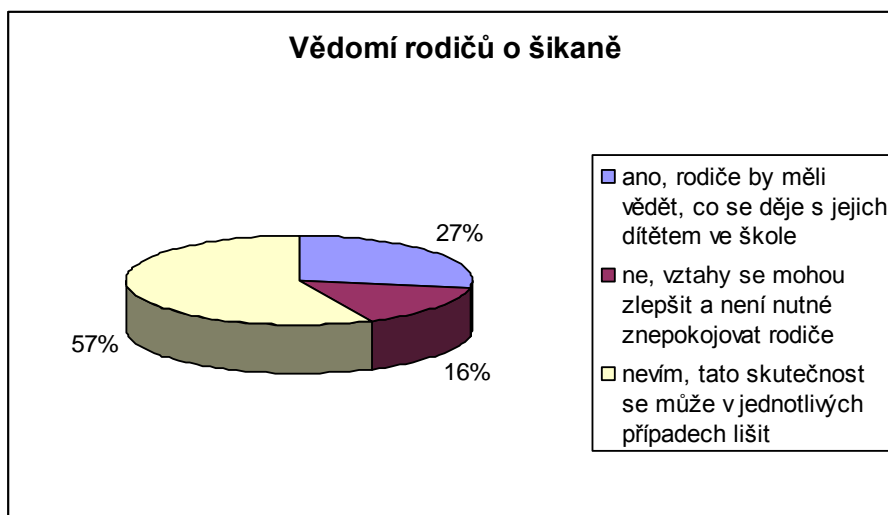
Tab. 12 Odpověď na otázku č. 9

	Délka pedagogické praxe		
	0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
Ne, problém jde vždy vyřešit bez pomoci	18%	0%	0%
Při řešení problému lze využít pomoc z řad kolegů (školní psycholog, výchovný poradce, apod.)	55%	50%	45%
Šikana je velmi závažný problém, který by se měl řešit výhradně s odborníkem	27%	50%	55%
Celkem	100%	100%	100%

Tab. 13 Odpověď na otázku č. 9

	Pedagogové, kteří školení	
	Absolvují	Neabsolvují
Ne, problém jde vždy vyřešit bez pomoci	0%	10%
Při řešení problému lze využít pomoc z řad kolegů (školní psycholog, výchovný poradce, apod.)	45%	57%
Šikana je velmi závažný problém, který by se měl řešit výhradně s odborníkem	55%	33%
Celkem	100%	100%

Otázka č. 10: **Domníváte se, že by při řešení šikany měli být informováni rodiče zainteresovaných dětí?**

Obr. 8 Odpověď na otázku č. 10

Většina respondentů se k informovanosti rodičů o šikanování vyjádřila neutrálně. S rostoucí praxí se tato varianta zvyšovala, naproti začínajícím pedagogům, kteří by tuto skutečnost rodičům oznámili. (Tab. 14)

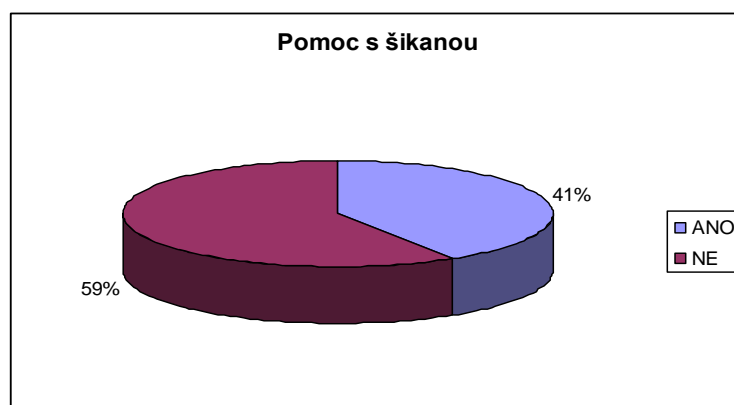
Tab. 14 Odpověď na otázku č. 10

	Délka pedagogické praxe		
	0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
Ano, rodiče by měli vědět, co se děje s jejich dítětem ve škole	55%	22%	18%
Ne, vztahy se mohou zlepšit a není nutné znepokojovat rodiče	27%	22%	5%
Nevím, tato skutečnost se může v jednotlivých případech lišit	18%	56%	77%
Celkem	100%	100%	100%

Otázka č. 11: Hledal u Váš již student pomoc z důvodu, že je šikanovaný?

Tab. 15 Odpověď na otázku č. 11

	Délka pedagogické praxe		
	0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
Ano	65%	39%	41%
Ne	35%	61%	59%
Celkem	100%	100%	100%

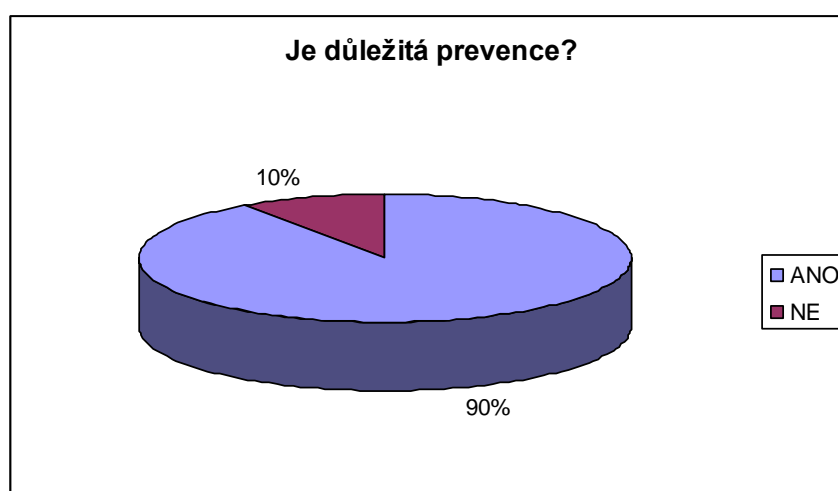
Obr. 9 Odpověď na otázku č. 11

U více než poloviny respondentů studenti pomoc se šikanou nehledali. Zajímavostí ovšem je, že z hlediska věku studenti vyhledávají spíše začínající pedagogy. (Tab. 15)

Otázka č. 12: Jaké jsou podle Vás příčiny vzniku šikany?

Velká část respondentů, celých 69 % označila za příčinu vzniku šikany sociální aspekt. Ať už se jednalo o rodinné prostředí, vliv kamarádů, nebo zájmy dětí. Tato odpověď byla nejčtenější. Objevily se zde také důvody jako nuda nebo touha po moci a dokonce potřeba ubližovat druhým, jakožto nemoc populace.

Otázka č. 13: Myslíte si, že v rámci řešení a výskytu šikany hraje důležitou roli prevence?

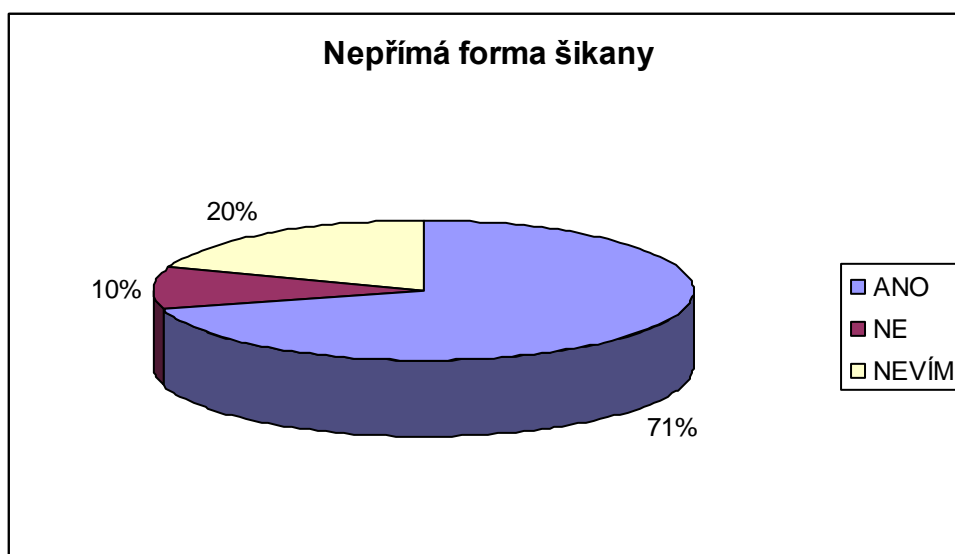
Obr. 10 Odpověď na otázku č. 13

Tab. 16 Odpověď na otázku č. 13

	Délka pedagogické praxe		
	0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
Ano	91%	89%	91%
Ne	9%	11%	9%
Celkem	100%	100%	100%

Bez ohledu na délku pedagogické praxe je prevence významným faktorem, který vznik šikany ovlivňuje. (Tab. 16)

Otázka č. 14: Setkal/a jste se při řešení šikany s nepřímou formou šikany?

Obr. 11 Odpověď na otázku č. 14

Tab. 17 Odpověď na otázku č. 14

	Délka pedagogické praxe		
	0 - 5 let	5 - 10 let	10 a více let
Ano	55%	72%	77%
Ne	9%	11%	9%
Nevím	36%	17%	14%
Celkem	100%	100%	100%

Nepřímá forma šikany, za něž se považuje např. přehlížení jedince v kolektivu, upřednostňování jiných, apod. hraje značnou roli, neboť velká část respondentů, dokonce i začínající pedagogové, se s ní již v minulosti setkali. (Tab. 17)

6 Diskuze

V práci bylo prostřednictvím dotazníkového šetření zjištěno, jakým způsobem dochází k řešení šikany na vybraných středních školách v rámci Jihomoravského kraje.

Průzkum ukázal, že na všech sledovaných školách se pedagogové s problematikou šikany ať už přímo, nebo nepřímo setkali. Jednalo se nejen o pedagogy, kteří mají za sebou značnou část své pedagogické praxe a již zažili mnoho, ale také pedagogy, kteří se svou činností začínají. Tato skutečnost potvrzuje fakt, že šikana je velmi rozšířený jev, který neznají pouze zkušené pedagogové, ale také ti začínající. Přítomnost šikany na středních školách potvrzuje i to, že asi polovina respondentů šikanu za poslední rok své pedagogické praxe řešila. Více případů ale řešili pedagogové zkušení, na rozdíl od začátečníků. Potvrzuje to rovněž průzkum MŠMT z roku 2002, který sledoval výskyt šikanování, kdy téměř polovina dětí již na základní škole se stala obětí šikany. Jelikož je šikana velmi rozšířený jev, všechny zkoumané školy si tuto skutečnost plně uvědomují, a proto mají ve svých prostorách místo na případné anonymní oznámení studentů o výskytu tohoto jevu. Nepřímá forma šikany je taktéž významný jev, s nímž se značná část respondentů již setkala a je zapotřebí tuto problematiku vzhledem k její závažnosti, také řešit.

Vzhledem k frekvenci výskytu šikany na středních školách je zhruba polovina pedagogů v rámci této problematiky proškolená. Jedná se zejména o pedagogy začínající a pedagogy s praxí. Zkušené pedagogové již příliš školení neabsolvují. Je dobré, že se na školách vždy vyskytuje nějaká osoba, která se danou problematikou zabývá více. Ideálem by ale bylo, kdyby základním školením prošel každý pedagog.

Se způsoby řešení šikany jsou pedagogové ztotožnění, a to bez ohledu na délku praxe a zda absolvovali školení, či nikoliv. Průzkum ukazuje, že jsou zastánci názoru, že jednotlivé případy se od sebe liší, a proto je zapotřebí je řešit individuálně, stejně jak tuto skutečnost popisuje Kolář ve své publikaci z roku 2011, v níž rozpracovává šikanu do několika skupin, jelikož podle něj nelze využít univerzální metodu při řešení. V případě, že shrneme metodiku řešení šikany na sledovaných školách, shledáváme zde, že vzhledem k legislativním podmínkám a doporučením, se ve většině případů shodují. Při řešení šikany hrají u pedagogů roli nejen zkušenosti a poznatky, ale také empatie, která by neměla chybět žádnému z nich. Nejčastěji se vyskytující možnosti při řešení šikany jsou využívány pozorování a rozhovory svědků.

Potrestání agresora je z výchovného hlediska žádoucí zejména u profesně starších pedagogů. Využívají se běžná výchovná opatření, jako napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole, snížení známky z chování, převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny, apod., ale také mimořádná opatření v závažných případech, které vycházejí z Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikanování (2001, s 7). Jedná se však pouze o uložení trestu agresorovi. Je pak na každém agresorovi, jakým způsobem si uložný trest vyloží a co pro něj bude znamenat do budoucna. Ke trestu agresora se vyjadřuje také Kolář (2011), který jej dokonce zahrnuje do postupu při řešení šikany, kdy s formou trestu seznamuje spolužáky.

Nejistota při řešení šikany se vyskytuje snad u každého pedagoga, který se s šikanou někdy setkal. Jistě si klade otázku, zda příliš celou věc nezveličuje a co se stane v případě, že jeho domněnka bude špatná a on poškodí některého z účastníků, nebo naopak v případě špatného postupu celou situaci pouze zhorší. Nejistota odpadá vzděláváním se v rámci této oblasti, ale také konzultací, nejen u začínajících pedagogů s ostatními pedagogy. Jejich názor na celou věc přinese jiný náhled na situaci a v žádném případě se nemusí stydět v očích zkušenějšího pedagoga, že něco neví. V některých případech není zcela od věci požádat o pomoc i odborníka, neboť závažnost situace může toto řešení vyžadovat.

Informovanost rodičů vychází ze školské legislativy, kdy rodič nezletilého dítěte musí být o situaci informován. V případě plnoletých je již situace jiná. Z pohledu rodičů by zajisté každý rád věděl, co se s jeho, i plnoletým dítětem děje. V některých případech to ovšem může způsobit zhoršení celého stavu a oddálení vyřešení situace. Pedagog se zde dostává do nelehké úlohy, a to zajistit, aby rodiče nekonali žádné kroky při řešení. Z průzkumu je patrné, že studenti sami hledají pomoc právě u začínajících pedagogů. Jedná se sice o ojedinělý jev, ale pokud dítě pedagogovi důvěřuje a má odvalu přiznat, že potřebuje pomoc, je to pro něj velký krok, který musí pedagog neprodleně řešit.

Příčiny vzniku šikanování, stejně jako podle Vaníčkové (2002), nejčastěji vznikají kvůli sociálním rozdílnostem mezi lidmi. Jedná se o faktor, který je velmi citlivý nejen při řešení, ale i při jeho identifikaci. Jedná se o problém, který je častým terčem posměchu a rozdílnosti žáků, kterou mezi sebou pocítují. Tyto rozdíly jsou dětmi identifikovány již v předškolním věku. Tento problém by měl být odstraněn již v tomto stupni vzdělání, jelikož je důležitý základ, který jedinec nese. Ten by mu měli vstřípit v první řadě rodiče a vysvětlit základní rozdíly mezi lidmi.

Školy v rámci řešení šikany využívají rovněž i Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Důvodem je zvláštní odpovědnost za předcházení vzniku šikanování a musí rovněž zajistit vyrovnaní se se vznikem. Je zřejmé, že v případě využití kvalitních preventivních opatření dochází k omezení výskytu šikany a nedochází k přenosu mimo školu a zařízení školy.

Za významný prvek považujeme prevenci šikany. Všechny sledované školy totiž využívají doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, jehož cílem je v souladu se Strategií prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, Národní strategií protidrogové politiky, Strategií prevence kriminality, eliminovat výskyt sociálně patologických jevů ve školských zařízeních. Cílené směřování, prokazatelná prevence a omezování aktivit v rámci neefektivní prevence jsou hlavními aktivitami, které jsou v rámci tohoto doporučení prováděny. Zároveň slouží jako prostředek pro rozeznání a pomoc včasné nebo krizové intervence.

7 Doporučení pro pedagogickou praxi

Bakalářská práce popisuje jeden z významných sociálně patologických jevů, jež se v naší společnosti vyskytuje. Nejen šikana se vyznačuje velkou závažností, a proto není žádoucí brát ji spolu s ostatními sociálně patologickými jevy, na lehkou váhu. Provedený průzkum mluví za vše, kdy popisuje, že se tento jev v prostředí českých středních škol vyskytuje. Je tedy potřeba k tomu podle toho přistupovat a v případě potřeby být připraven a vzniklou situaci řešit. Školení pedagogů v tomto směru se jeví jako vhodný prostředek pro zkvalitnění řešených situací. Nabyté znalosti a vědomosti v dané problematice jsou potom další plus pro řešitele. Ty může získat, zejména začínající pedagog konzultací s těmito zkušenými pedagogy a jinými odborníky. Hlavním prostředkem pro odhalení případných problémů je umět číst mezi řádky a nezavírat před nestandardní situací oči.

8 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem probíhá řešení šikany na vybraných středních školách. Prostřednictvím dotazníkového šetření byla získána potřebná data o této problematice.

Průzkumem bylo zjištěno, že šikana je jev, který se běžně vyskytuje na středních školách jak ve formě přímé, tak i nepřímé. Četnost výskytu tohoto jevu udává frekvence řešení šikanování pedagogy. Na výskyt tohoto jevu poukazují také opatření, která školy využívají, jakožto v tomto případě schránka důvěry. Přítomnost šikany na střední škole potvrzuje také školení pedagogů na toto téma. Důležitým faktorem nejen při řešení, ale i při odhalování šikany jsou nejen znalosti a zkušenosti, ale i empatie pedagoga, která napoví podstatné sounáležitosti. Pedagogové problematiku šikanování znají a dokáží se v ní orientovat. Postupy řešení, které využívají odpovídají postupům, které uvádějí ve svých publikacích odborníci na toto téma. Jsou ztotožněni také s uložením trestu pro agresora, rovněž dle odborných publikací. Nejistota při řešení je vzhledem k závažnosti problematiky. Vzniká jako odraz zodpovědnosti pedagoga nad řešením daného problému. Příčiny vzniku šikanování naráží na citlivá témata celé společnosti, se kterými jedinci bojují dnes a denně. Nedávejme agresorům příležitost zneužívat slabosti druhých lidí ke svému vlastnímu prospěchu.

Školení pedagogů v rámci této problematiky je dle zjištěných výsledků efektivní a pedagogům zjednodušuje cestu při řešení i odhalování šikany. Není však jediným faktorem, který v rámci řešení působí. Významnou roli hrají také zkušenosti a empatie.

Zkušenější pedagogové při řešení problematiky šikanování mají výhodu, že mohou vycházet ze svých znalostí nabytých praxí a poznatků od jiných kolegů, naproti začínajícím pedagogům.

Odlišné způsoby řešení šikany u pedagogů s rozdílnou délkou praxe jsou však neurčité, jelikož se případ od případu liší. Na konkrétní případy nemá vliv samotná délka praxe, ale působí zde řada dalších aspektů, které celý proces ovlivňují. Roli zde hraje také osobnost každého učitele, aj. Neboť vždycky, nejenom v případě řešení a odhalování šikany, je vše o lidech. Nelze tedy jasně říci, že pedagog s praxí delší 5 let, umí situaci vyřešit lépe, než pedagog začátečník.

Z výsledků uvedených výše lze usuzovat, že cíle práce byly splněny. Zjištění, že šikana se vyskytuje na všech vybraných školách nebylo překvapivé. Jedná se o fe-

nomén, který by neměl zůstat bez povšimnutí. Šikana je jako jeden ze sociálně patologických jevů, nešvar společnosti, který negativně ovlivňuje mravní základ všech. Nejen samotných aktérů a obětí, ale i přihlížejících. Z tohoto důvodu je nezbytné jí předcházet a její výskyt eliminovat. Tohoto docílíme zejména efektivní a dobře směřovanou prevencí, která se bude promítat ve všech stupních školního vzdělávání. Nejlépe již od předškolního věku. Jen tehdy bude zajištěno vytváření takového prostředí, které bude vylučovat agresivní chování dětí a žáků a bude zajištěn zdravý vývoj všech jedinců a celé společnosti.

9 Seznam použité literatury

- BAJEROVÁ, Markéta. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.
- BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2003, 197 s. ISBN 80-86642-08-9.
- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- KÁŇOVÁ, Eva. *Šikana ve školním prostředí* [online]. Brno, 2013 [cit. 2016-03-25]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Lucie Pištěková Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/252470/pedf_m/>
- KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, 127 s. ISBN 80-7178-123-1.
- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
- KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha : Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOLÁŘ, Michal. *Škádlení nebo šikana? In: Minimalizace šikany: chci se dozvědět víc*. [online]. Kladno: Aisis, o.s., 2013, [cit 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-do-zvedet/informace-o-sikane/193-skadleni-nebo-sikana>.
- LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 28 s. ISBN 80-86991-65-2.
- MAZÁNKOVÁ, Libuše. *Typologie výchovných potíží*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2007, 46 s.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 28/275/2000 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení* [online], Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2001, [cit. 2016-02-18], Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani?highlight=Words=275%2F2000+22%2C>.
- Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 20 006/2007-51 k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve školách a*

- školských zařízeních.* [online], Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2007, [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/2007-11>.
- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha.* Praha: Tauris, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.
- NOVÁK, Tomáš a Yveta KUDLÁČKOVÁ. *Jak se prosadit asertivně.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2000. 96 s. ISBN 80-7169-953-5.
- ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6.
- ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí.* Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
- SCHRAMKOVÁ, Hana. *Šikana z pohledu učitele* [online]. Brno, 2008 [cit. 2016-03-23]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Petr Kachlík Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/174240/pedf_b/>.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání.* Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VANÍČKOVÁ, Eva. *Cesta za poznáním šikany, šikanování mezi dětmi.* Vyd. 1. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2002, 11 s. ISBN 80-238-9448-x.